

Mariana Nicolae

CONFLUENȚE ARTISTICE

Françoise Gilot, pictoriță și memorialistă de succes, a murit pe 6 iunie în vârstă de 101 ani. Și, dincolo de vârsta venerabilă, numele artistei a apărut în aproape toate publicațiile importante de cultură din lume. De ce o menționez aici? Pentru că povestea ei este, într-un fel, exemplară pentru condiția femeii artist, dar dincolo de asta pentru că mi-a creat niște conexiuni cu Urmuz.

Să prezint însă pe scurt cine a fost Gilot și ce a reprezentat ea pentru lumea artei. Cei care știu ceva despre ea pentru că sunt interesați de lumea artei moderne, își amintesc că a fost iubita lui Picasso în ciuda unei diferențe de vârstă de 40 de ani. A trăit cu Picasso timp de 10 ani, i-a purtat doi copii, Paloma și Claude, și este singura femeie care l-a părăsit, și-a refăcut viața și, în ciuda eforturilor

umbra bărbaților puternici, de la tatăl ei la Picasso, și care a luptat să-și păstreze identitatea proprie. În cartea sa de mare succes „Viața cu Picasso”, scrisă împreună cu criticul de artă Carlton Lake în 1964, își amintește că o prietenă a avertizat-o înainte să intre în relația cu Picasso că se îndreaptă spre o catastrofă. „I-am spus că probabil are dreptate, dar am simțit că este genul de catastrofă pe care nu voiam să o evit”[2]. Și tot în cartea ei de memorii, spune ferm “nu sunt doar o creatură, sunt o creatoare. Nu sunt un obiect de pictat, sunt subiect, sunt pictoriță” [3].

M-a impresionat la Gilot vitalitatea ei remarcabilă, încrederea în forțele proprii și curajul de a merge mai departe. Sigur că apartenența ei la burghezie i-a ușurat găsirea unor opțiuni care poate ar fi fost

greu de accesat de persoane mai puțin favorizate. Dar curajul personal, efortul de a se transforma din muza unuia dintre cei mai puternici, dar și toxici pictori ai momentului, Picasso, într-o maestră a picturii (from muse to master [2]) merită toată admirația. Așa cum în propria noastră cultură trebuie admirată Cella Delavrancea care a fost o pianistă desăvârșită, o scriitoare remarcabilă, dar și o femeie curajoasă și pătimașă care a trecut cu demnitate peste nebunia unei istorii sociale deloc prietenoase.

Nu pot să uit discursul ei admirabil, construit după toate regulile artei

retorice, rostit liber cu atâta demnitate, smerenie, dar și umor în sala înghețată a Academiei Române când i-a fost celebrat centenarul în decembrie 1987 [4].

Pe amândouă aceste doamne le leagă, în mintea celor care sunt dispuși să facă astfel de conexiuni, pasiunea pentru mai multe domenii ale artei, pasiunea pentru viață, chiar dacă viața este adesea crudă și neîndurătoare, o capacitate aproape înimaginabilă de a se ridica împotriva nedreptăților și de a o lua de la capăt. Amândouă au avut norocul de a cunoaște

Coperta I a albumului Urmuz / 2023

considerabile ale lui Picasso de a o bloca, și-a construit o carieră de pictoriță și scriitoare pe care mulți o consideră remarcabilă. În 2021, portretul făcut fiicei ei în 1965 și intitulat “Paloma à la Guitare”, s-a vândut cu 1,3 milioane de dolari. Musée Estrine din Saint Remy de Provence [1], dedicat artei moderne din secolele 20 și 21, i-a dedicat o retrospectivă în 2021. În 2009 a devenit ofițer al ordinului Legiunii de Onoare din Franța. Françoise Gilot a fost o femeie independentă, care și-a dorit să iasă din

și a trăi alături de sau printre oameni-simboluri culturale de marcă ale geografiei în care au evoluat. Și, da, s-au îmbogățit spiritual de la toți cei care le-au intersectat viețile și, iată că genele lor puternice le-au făcut să supraviețuiască pentru a fi modele de urmat pentru cei sau cele care sunt convinși că au ceva de spus și de lăsat în urma lor.

La celălalt pol al scânteierilor mele neuronale se află un personaj straniu, total diferit la prima vedere de cele două centenare. Zic la prima vedere pentru că cel cunoscut azi mai degrabă sub pseudonimul său literar, Urmuz, n-a trăit nici măcar o jumătate de secol, deși se pare că intensitatea vieții lui compensează în mod fascinant scurtimea ei. Ca și cele două doamne invocate mai devreme, Urmuz transcende genurile și, poate mai degrabă asemenea lui Gilot, privește lumea prin lentilele absurdului teoretizat și transformat ulterior în suprarealism sau, ca să cităm chiar din paginile sale, printr-un „tub, prin care iese uneori fum și prin care se pot vedea, în timpul nopții, cele șapte emisfere ale lui Ptolemeu, iar în timpul zilei doi oameni cum coboară din maimuță și un șir finit de bame uscate, alături de Auto-Kosmosul infinit și inutil...”.

Probabil că n-aș fi ajuns vreodată să-l cunosc (virtual) pe unul dintre graficienii care a contribuit la proiectul cultural inițiat și coordonat de Nicolae Ioniță și materializat într-un impresionant album [5] dacă n-aș fi vizitat Iranul în 2022 și n-aș fi avut legături academice cu doctoranzi și studenți din Iran. Albumul dedicat lui Urmuz (Figura 1) este o realizare impresionantă la care au contribuit 180 de artiști din 60 de țări.

Am avut curiozitatea să-l caut pe Amir Soghrati pe internet, dar singură n-aș fi reușit probabil din cauza informației esențiale existente doar în farsi. Așa că am apelat la un fost student de la master, iranian, dar stabilit în România. Vahid Shahriari a avut amabilitatea să-l caute pe graficianul Amir Soghrati și mi-a dat adresa lui electronică. Restul a venit de la sine. În ciuda faptului că Iranul era realmente sfâșiat de tulburările provocate de moartea tinerei Mahsa Amini, Soghrati a fost amabil și mi-a răspuns la întrebări. Mi-a trimis și catalogul celei mai recente expoziții proprii de grafică pe care o avea deschisă. Din păcate, catalogul este doar

în farsi, ceea ce mi-a făcut imposibilă înțelegerea textului.

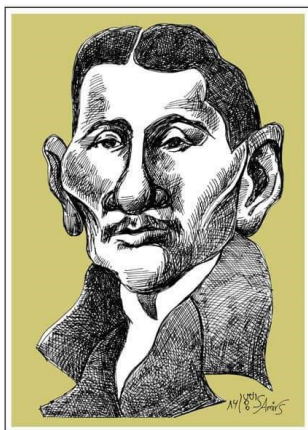
Ce m-a făcut să-l caut? Curiozitatea firească față de un om dintr-o cultură atât de diferită de cea română care a investit eforturi substanțiale pentru a cunoaște cultura noastră și a răspunde semnificativ invitației de participare la proiectul “O incursiune în Istoria Literaturii Romane”[6].

M-a interesat percepția unui om dintr-o altă cultură față de Urmuz, cel atât de puțin cunoscut chiar în propria lui țară. A fost o corespondență imprevizibilă când pe Instagram, când pe mail, dar în cele din urmă am reușit să primesc informațiile solicitate. Și am fost extraordinar de impresionată de răspunsurile primite. Redau mai jos un rezumat al răspunsurilor lui Soghrati.

În primul rând, Amir Soghrati a dorit să sublinieze interesul compatrioților săi față de arta, literatura și filmele din țările est-europene. El consideră că acest interes este cauzat în primul rând de faptul că arta est-europeană este caracterizată de profunzime, inovație, ancorarea în contemporaneitate și gândire. Și explică acest interes prin, probabil, asemănarea tipurilor de guverne care, limitând libertatea de exprimare, i-au obligat pe oameni să fie mai creativi decât în alte țări în realizarea operelor artistice și literare!

Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Tristan Tzara, Zaharia Stancu sunt foarte bine cunoscuți și populari în Iran, spune Soghrati. Și continuă cu Matei Vișniec și Herta Müller care sunt doi dintre autorii săi preferați. Constantin Brâncuși a fost întotdeauna popular și iubit. Dar și noua generație de artiști români este creativă și importantă.

Referitor la proiectul “O incursiune în Istoria Literaturii Romane” Soghrati a desenat 125 de portrete de autori români. Proiectul a durat un an și în acest timp a lucrat la el cu atenție, interes și cu plăcere, mai ales că și-a îmbunătățit abilitățile de desenator de portrete. Imaginile personajelor românești importante au fost publicate treptat pe internet și a existat și o pagină Wikipedia pentru fiecare personaj. Consideră că a fost o experiență importantă și bună, pentru că a cunoscut cultura românească și figurile ei reprezentative. A fost frapat de asemănarea dintre unele dintre acele chipuri și figuri istorice iraniene din

Urmuz
*Urmuz văzut
de Amir Soghrati*

perioade diferite. În ciuda plăcerii de a fi lucrat la proiect și de a fi cunoscut mai bine cultura românească ulterior a fost dezamăgit de modul haiducesc de tratament prin care comunicarea, oricum deficitară ca să folosesc un euphemism, a fost ulterior întreruptă.

Una din întrebările pe care i le-am pus s-a referit la eventuala publicare în Iran a unei cărți de Urmuz sau despre Urmuz. Din păcate, răspunsul a fost negativ. Amir Soghrati a realizat portretul lui Urmuz pe care-l reproducem în Figura 2 și care a apărut și în albumul “Scriitori români văzuți de mari graficieni ai lumii: Urmuz”.

Da, era firesc și de așteptat că Urmuz să fie interpretat diferit de artiști diferiți. Pentru Soghrati Urmuz are trăsăturile masive și hotărâte ale unui adevărat persan. O figură impunătoare, probabil datorită staturii extraordinare pe care i-au conferit-o cei care l-au considerat precursor al literaturii absurdului nu doar în cultura românească, ci prin urmași și confluențe, și în cea internațională. Unde este în această imagine timidul și ezitantul autor debutant care fără insistențele lui Tudor Arghezi n-ar fi avut, probabil, curajul să-și publice încercările literare pe care le șlefua continuu pentru a le perfecționa? Mai degrabă este prezent turbulenta și farsorul Urmuz pe care-l descrie G. Ciprian în “O raită prin târg” [7]. Privirea, însă, este a unui om conștient de valoarea lui și de capacitatea sa uluitoare de a vedea dincolo de clișeele culturale ale timpului său, un om care avea nu doar capacitatea de a folosi cuvintele pentru a se exprima ci și penelul (picta în ulei) și prefera notele muzicale (muzica era forma superioară de artă în viziunea lui). Era, altfel spus și retrospectiv vorbind, în terminologie clișeistică actuală un “hub” pentru cei interesați de literatură și artă. “Urmuz ... un fel de nod de cale ferată pe care nu poți să-l ocolești, dacă ești interesat de literatura română și, în general, de literatură”[8]. Și poate mi se pare doar mie, dar statura lui impozantă, subliniază privirea ușor trufașă și ironică a celui care nu se dezvăluie decât celor care sunt dispuși să facă eforturile de a-l descoperi, de a-l asculta și de a se deschide unui alt fel de sensibilități.

Deși nu a călătorit niciodată în România, Soghrati are prieteni care au studiat pictura în țara noastră și i-au spus doar lucruri bune despre România. Așa că speră să ne viziteze la un moment dat și seamănă țara pe care a cunoscut-o doar virtual cu frumusețea naturală, arta și cultura Iranului. Sigur păstrând proporțiile cuvenite.

Ce marketing de țară este mai semnificativ și influent ca cel cultural? Și ce marketing este mai eficient ca cel generat de rețelele invizibile, dar puternice ale interesului și adesea pasiunii pentru cultură și artă, și care acum, prin puterea internetului, a metaversului dacă doriți, se materializează în infinite puncte de atracție față de cei și cele care, dincolo de destinele lor individuale, iată se întâlnesc în punctele de confluență pe care ni le putem stabili fiecare dintre noi, după puterea propriilor noastre rețele neuronale. Trăim doar în epoca în care în marketing clientul este rege sau regină! Iar în artă... cine ne împiedică să nu avem propriile repere și preferințe culturale?!

Da, pictura și muzica transcend, adesea, puterea cuvintelor, mai ales ale celor care vin dintr-o limbă de circulație mai restânsă ca engleza. Dar, este datoria noastră a celor care trăim în limbile noastre, fie română, fie farsi, să vorbim tot mai mult despre ce se-ntâmplă la noi și, dacă avem, puterea personală, dar mai ales instituțională, să povestim și altora despre aceste întâmplări în limbi de circulație internațională. Doar așa se creează tot mai multe puncte de confluență și ne îmbogățim ca oameni și comunități.

Referințe

- [1]https://www.francetvinfo.fr/culture/arts-expos/pablo-picasso/francoise-gilot-artiste-et-compagne-de-picasso-pendant-10-ans-rehabilitee-par-le-musee-estrange-de-saint-remy-de-provence_4713289.html
- [2]<https://www.newyorker.com/magazine/2019/07/22/how-picassos-muse-became-a-master>
- [3] https://www.liberation.fr/culture/arts/francoise-gilot-peintre-et-ecrivaine-francaise-est-morte-a-101-ans-20230606_4PRW42GFBZHGNJLIVQVXKG5TPA/
<https://www.theguardian.com/artanddesign/2023/jun/06/francoise-gilot-painter-muse-picasso-dies>
- [4] https://www.youtube.com/watch?v=i_tmuQNk57U
- [5] *Scriitori români văzuți de mari graficieni ai lumii: Urmuz/un proiect cultural* de Nicolae Ioniță, 2023, Editura Muzeul Național al Literaturii Române.
- [6]<https://www.facebook.com/profile.php?id=100064774026655>
- [7] G. Ciprian, 1926, *O raită prin târg (Amintiri despre Urmuz)*, în *Contimporanul*, Anul V, No. 71, decembrie.
- [8] Alexandru Vakulovski, 2023, *Salutări de la Don Pedro*, în *Lucrările Simpozionului Internațional Urmuz 140 - 100*, Editura Tiparg 2023, pp 338-339.